

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНА УСТАНОВА
«ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ
ІНСТИТУТ «БЕЙТ-ХАНА»

Кафедра педагогіки та психології

ГЕРОНТОПСИХОЛОГІЯ ТА
ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни

підготовки

бакалаврів
(назва рівня вищої освіти)

галузі знань

05 Соціальні та поведінкові науки
(шифр і назва галузі знань)

Спеціальності

053 Психологія
(код і найменування спеціальності)

Дніпро
2021 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Геронтопсихологія та психологічний супровід осіб похилого віку» для студентів спеціальності 053 Психологія освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів для здобувачів вищої освіти III курсу.

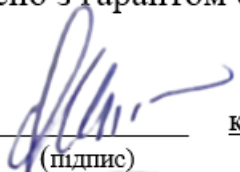
Розробник: кандидат психологічних наук М. М. Ярошко

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні кафедри педагогіки та психології

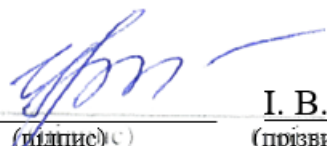
Протокол від «26» серпня 2021 року № 1

Зав. кафедри док. пед. наук, професор С. В. Сапожников
(підпис) (прізвище та ініціали)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми «28» серпня 2021 року

Гарант освітньої програми к. псих. наук Г. Г. Колінець
(підпис) (прізвище та ініціали)

Робоча програма перевірена навчально-методичним відділом «31» серпня 2021 року

Завідувач навчально-методичного відділу І. В. Зеркаль
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисциплін за формами навчання	
	Денна	Заочна
Статус дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	вибіркова	вибіркова
Мова викладання	українська	українська
Передумови вивчення навчальної дисципліни	ОДФ 2. 02 Загальна психологія з практикумом ОДФ 2. 07 Вікова психологія	ОДФ 2. 02 Загальна психологія з практикумом ОДФ 2. 07 Вікова психологія
Курс	III	III
Семестр	5	7,8 триместр
Загальний обсяг годин / кредитів	120/4	120/4
Кількість змістовних модулів	2	2
Годин на аудиторне вивчення	45	12
Годин на самостійне вивчення	75	108
Форма підсумкового контролю	Іспит	Іспит

Мета та завдання навчальної дисципліни є навчальної дисципліни є ознайомити студентів із основними закономірностями розвитку людини похилого віку, з пізнавальною сферою та емоційно-мотиваційними змінами і Я-концепцією у старості.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- оволодіння майбутніми фахівцями теоретичними знаннями та практичними вміннями стосовно геронтопсихології та супроводу осіб похилого віку;
- ознайомлення студентів з основними закономірностями розвитку людини похилого віку як соціального індивіда та особистості;
- формування теоретичних знань і практичних навичок професійної роботи, спрямованих на виявлення особливостей психічного та особистісного розвитку людини похилого віку.

Компетентності та заплановані результати навчання

Інтегральна компетентність ІК

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії,

ЗК9. Здатність працювати в команді.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності СК

СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

СК8. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову)

СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики

СК12. Здатність до реалізації психологічної діяльності в етнічному середовищі.

Програмні результати навчання:

ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

ПР 9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання

ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника

ПР11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запити та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій

ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.

ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

Після вивчення курсу «Історія психології» студенти повинні **знати**:

- основні поняття геронтології;
- ставлення до старості у суспільстві (історичний аспект);
- основні теорії старіння та їх значення для забезпечення процесу якісної опіки літніх людей;
- соціально-гігієнічні та психофізіологічні прояви старіння;
- особливості адаптації до пенсійного періоду життя;
- особливості соціальної роботи з людьми похилого віку вдома;
- особливості та організація догляду за перестарілими немічними і хворими людьми;
- технологію соціальної роботи з літніми людьми.

Уміти:

- проводити аналіз демографічної ситуації в районі дії закладу соціальної роботи;
- виявляти основні проблеми людей похилого віку і планувати індивідуальну роботу з клієнтами геронтологічної групи;
- застосовувати психотерапевтичні методи до розв'язання сімейно-побутових проблем людей похилого віку;
- використовувати деонтологічні прийоми під час обслуговування та соціальної роботи з літніми людьми;
- проводити гігієнічне виховання з питань здорового способу життя серед населення похилого та старечого віку;
- здійснювати догляд за немічними та хворими людьми цієї вікової категорії;
- володіти основними прийомами невідкладної допомоги у випадках раптового порушення життєдіяльності організму;
- проводити консультування з різних питань для людей похилого віку.

3. Зміст програми навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Загальні питання геронтопсихології та геронтологічні аспекти основних психологічних характеристик людини похилого віку.

Тема 1. Вступ до дисципліни «Геронтопсихологія та психологічний супровід осіб похилого віку». Предмет і завдання геронтопсихології. Поняття про геронтологію. Історія розвитку геронтології. Психологія старості в структурі геронтологічних знань. Короткий історичний нарис розвитку дисципліни та сучасний стан розробки геронтопсихології вітчизняними та зарубіжними науковцями. Зв'язок геронтопсихології з іншими науками. Методи та стратегії дослідження у геронтопсихології. Поняття про «пірамідальне» та «прямокутне» суспільство. Ейджизм. Геронтофобія. Геронтогенез та його основні закономірності. Періодизація життя людей похилого віку: передстаречий, старечий, післястаречий, старезний вік. Тривалість життя людини і чинники, що її зумовлюють

Література [1;3].

Тема 2. Старість і старіння як етап психічного розвитку людини

Історичні форми ставлення до старості. Зміст поняття «старіння» у сучасній науці. Психологічні особливості старості. Психофізіологічні ознаки й фактори старіння. Соціально-психологічні підходи до старіння і старості. Новоутворення особистості літнього і похилого віку. Поняття «біологічне старіння». Основні теорії старіння. Природне старіння. Стохастичні теорії генетичного старіння. Теорії генетично запрограмованого старіння. Феномен Хайфлика. Б. Г. Ананьєв про період похилого віку. Чинники старіння. Спадковість. Довкілля. Вплив стану здоров'я, хвороб і харчування на психофізіологічний розвиток людини похилого віку

Література [3;5].

Тема 3. Психологічні особливості соціальної активності особистості на етапі геронтогенезу

Загальна характеристика соціальної ситуації розвитку особистості похилого віку. Соціально-психологічні особливості старості як етапу онтогенезу особистості. Соціально-психологічна типологія осіб похилого віку та старіння. Роль сім'ї в старості та стосунки з членами родини. Місце літньої людини в сім'ї та суспільстві. Механізми адаптації та компенсації особистості в пізньому віці. Розвиток афективної сфери на етапі геронтогенезу. Стиль життя осіб похилого та старечого віку. Вікова динаміка розвитку мотивів у період пізньої дорослості і старості. Особливості пристосування літніх людей до психосоціальних умов старіння.

Література [6;8].

Тема 4. Гендерні аспекти старіння Загальні питання гендерних відмінностей осіб похилого віку. Особливості та тенденції чоловічого та жіночого старіння. Вікові проблеми здоров'я та їх гендерна специфіка. Гендерні аспекти самотності старості. Проблеми самотніх літніх людей. Гендерні особливості сприйняття вікових змін жінками на етапі геронтогенезу. Оцінка часу настання старості та вікових фізіологічних змін. Гендерні аспекти якості життя у осіб літнього та похилого віку

Література [4;5;9].

Тема 5. Пізнавальна сфера людини похилого віку Морфологічні зміни в людей похилого віку. Сенсорні зміни в процесі старіння. Особливості відчуттів та сприймань. Закономірність С. Пако. Старіння слухових відчуттів. Пресбіакусис. Тиннитус. Старіння зорових від-

чуттів. Пресбіопія, катаракта, глаукома, старечий міоз. Особливості смакової, нюхової, тактильної, температурної, больової, вестибулярної, вібраційної чутливості. Вікові зміни в сприйманні часу. Зміни у функціонуванні внутрішніх органів людини похилого віку. Онтогенетичні аспекти розвитку мислення людини похилого віку. Особливості розвитку уваги, пам'яті, мовлення в похилому віці. Позитивні та негативні інтелектуальні зміни в старості. Мудрість. Модель мудрості Б. Балтеса. Мінливий та кристалізований інтелект. Причини зниження швидкості інтелектуальних операцій. Динаміка інтелектуальних функцій у похилому віці та інші чинники, що її визначають. Феномен „останнього спаду”. Творчі здібності людини похилого віку. Другий пік творчості

Література [4;10].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Гетерохронність емоційно-мотиваційної сфери та Я-концепції людини похилого віку. Патологія і психопатологія похилого віку.

Тема 6. Емоційно-мотиваційні зміни в період старіння Зміни емоційної сфери людини похилого віку. Нейронні зміни у старості. Особливості нервової системи людини похилого віку. Чинники позитивних та негативних емоцій у старості. Іпохондрія. Депресія. Типи емоційного пристосування людини до старості: конструктивний, залежний, захисний, агресивно-звинувачувальний, самозвинувачувальний. Мотиваційні зміни в старості. Зв'язок мотиваційної сфери з потребами в похилому віці. Перспективне планування як фактор розвитку мотиваційної сфери. Мотивація творчої діяльності, подружніх стосунків, інтересу до братів та сестер. Мотиваційні дефекти в похилому віці: абулія, послаблення бажань, зниження енергетичності та рівня домагань, загострення мотиву влади, мотивація досягнення і страх невдачі

Література [10;11].

Тема 7. Я-концепція в похилому віці

Онтогенетичні аспекти особистісного розвитку людини похилого віку. Стабільність і зміни в особистісному розвитку людини похилого віку. Основні складові та умови розвитку Я-концепції в похилому віці. Умови успішного розвитку Я-концепції. Самооцінка. Особистісна тривожність. Екстраверсія. Інтроверсія. Внутрішні конфлікти у старості (Р. Пек). Теорія дисоціалізації Дж. Розена і Б. Н'югартена. Основні джерела дисоціалізації. Е. Еріксон про психосоціальний розвиток людини похилого віку. Зміна соціального статусу людини похилого віку – вихід на пенсію. Задоволеність життям у старості. Забезпечена та незабезпечена старість. Догляд за хворим чоловіком або дружиною. Особистісні та сімейні взаємини людини похилого віку. Стосунки з дітьми та онуками. Спілкування з іншими людьми похилого віку. Самотність. Умирання та смерть. Смерть когось одного із подружжя. Страх смерті. Стадії процесу пристосування до думки про смерть (Е. Кюблер-Росс). Стадії передсмертних переживань людини (Р. Нойес). Посмертні переживання людини (К. Осис, Р. Муді). Хоспіс. Евтаназія: активна, пасивна, автоевтаназія

Література [7;8].

Тема 8. Патологія і психопатологія похилого віку

Загальна характеристика патології старості. Вікова динаміка деформацій в процесі геронтогенезу. Страхи й стресори на етапі геронтогенезу. Організація поведінки людини похилого віку у складних життєвих обставинах. Стрес як чинник психосоматичних захворювань. Поняття про егоїстичну стагнацію у похилому віці. Деформація структури особистості пізнього та старечого віку. Зменшення життєвої енергії, діяльності, збіднення емоційного життя. Порушення когнітивної сфери у похилому віці. Деменція. Хвороба Альцгеймера. Інсульт. Інфаркт мозку.

Психічні порушення в період пізньої дорослості і старості. Психози, марення та ін. Виникнення і характер протікання захворювання

Література [10;12].

Тема 9. Психологічна допомога людям похилого віку

Теоретичні та практичні питання психологічної роботи з людьми похилого віку. Робота психолога в ЦСЗ. Напрямки та форми роботи психологічної практики в ЦСЗ. Особливості роботи психолога з персоналом соціальних служб. Особливості роботи психолога з сім'ями, літніми людьми, з психічно хворими людьми похилого віку. Особливості психологічного консультування людей похилого віку. Психологічне сімейне консультування. Індивідуальне психологічне консультування в особливих життєвих випадках. Психотерапевтичні методи в роботі з літніми людьми. Індивідуальна та групова психотерапія. Психотерапія депресії. Терапія спогадами. Арт-терапевтичні практики в роботі з проблемами літніх людей. Групи «Важкої втрати». Профілактичні заходи, спрямовані на попередження соціальної ізоляції: групи спілкування. Телефон довіри в системі психологічної допомоги людям похилого віку. Проблеми професіоналізму та етики психолога в роботі з людьми похилого віку

Література [6;8].

Тема10. Соціальний захист та соціальна допомога людям похилого віку.

Принципи та механізми захисту населення людей похилого віку. Соціальне обслуговування та пенсійне забезпечення. Актуальність та значущість соціальної роботи з людьми похилого віку. Диференційна характеристика літніх людей. Соціальне забезпечення старших громадян. Форми та методи соціального забезпечення. Види діяльності стаціонарних закладів.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											Форма контролю	
	денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	С	с.р		л	п	лаб	С		с.р.
1	2	3	4	5	6	7							
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Особливості функціонування психіки тварин													
Тема 1. Вступ до геронтопсихології	11	2				6		2				10	у
Тема 2. Старість і старіння як етап психічного розвитку людини	12	2				8		2				12	у
Тема 3. Психологічні особливості соціальної активності особистості на етапі геронтогенезу	12	2	2			8						12	у
1. Особистісні та сімейні взаємини людини похилого віку						2							
Тема 4. Гендерні аспекти старіння	12	2	2			7						12	у
1. Особливості та тенденції чоловічого та жіночого старіння						3							
Тема 5. Пізнавальна сфера людини похилого віку	12	2				8		2				12	ПК. КР
1. Вікові зміни в сприйманні часу						2							
Разом за змістовим модулем I	59	10	4			7	37	4	2			58	
Змістовий модуль II. Гетерохронність емоційно-мотиваційної сфери та Я-концепції людини похилого віку.													
Тема 6. Емоційно-мотиваційні зміни в період старіння	11	2	2			6						10	у
Тема 7. Я-концепція в похилому віці	14	4	2			8		2				10	у
Тема 8. Патологія і психопатологія похилого віку	12	2	2			8		2				10	у

1. Порушення когнітивної сфери у похилому віці					2							
Тема 9. Психологічна допомога людям похилого віку	12	2	2			8					10	У
Тема 10. Соціальний захист та соціальна допомога людям похилого віку	12	2				8			2		10	ПК . КР
Особливості пристосування житла під потреби старіючих людей					2							
Разом за змістовим модулем 2	61	12	8		4	38			6		50	
Разом	120	22	12		11	75	120	4	8		108	

Форми контролю: усне опитування – У
контрольні роботи – КР
перевірка конспектів – ПК
тестування – Т
колоквиум – К

5. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах		Максим. кіл-ть балів
		Денна форма	Заочна форма	
1	Вступ до геронтопсихології	2	2	
2	Старість і старіння як етап психічного розвитку людини	2	2	
3	Психологічні особливості соціальної активності особистості на етапі геронтогенезу	2	-	
4	Гендерні аспекти старіння	2	-	
5	Пізнавальна сфера людини похилого віку	2	-	
6	Емоційно-мотиваційні зміни в період старіння	2	-	
7	Я-концепція в похилому віці	4	-	
8	Патологія і психопатологія похилого віку	2	-	
9	Психологічна допомога людям похилого віку	2	-	
10	Соціальний захист та соціальна допомога людям похилого віку	2	-	
Усього годин		22	4	

6. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах		Максим. кіл-ть балів
		Денна форма	Заочна форма	
1	Особливості та тенденції чоловічого та жіночого старіння	3	-	4

2	Вікові зміни в сприйманні часу	2	-	4
3	Особистісні та сімейні взаємини людини похилого віку	2	-	4
4	Порушення когнітивної сфери у похилому віці	2	-	4
5	Особливості пристосування житла під потреби старіючих людей	2	-	4
Усього годин		11	-	20

7. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах		Максим. кіл-ть балів
		Денна форма	Заочна форма	
1	Психологічні особливості соціальної активності особистості на етапі геронтогенезу	2	-	3
2	Гендерні аспекти старіння	2	-	3
3	Особливості пристосування житла під потреби старіючих людей	2		3
4	Особливості пристосування житла під потреби старіючих людей	2		3
5	Особливості пристосування житла під потреби старіючих людей	2		3
6	Психологічна допомога людям похилого віку	2		3
Усього годин		12	-	18

8. Теми лабораторних занять (не передбачено).

9. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах		Максим. кіл-ть балів
		Денна форма	Заочна форма	
1	Вступ до геронтопсихології	6	10	1
2	Старість і старіння як етап психічного розвитку людини	8	12	1
3	Психологічні особливості соціальної активності особистості на етапі геронтогенезу	8	12	2
4	Гендерні аспекти старіння	7	12	1
5	Пізнавальна сфера людини похилого віку	8	12	1
6	Емоційно-мотиваційні зміни в період старіння	6	10	1
7	Я-концепція в похилому віці	8	10	1
8	Патологія і психопатологія похилого віку	8	10	1
9	Психологічна допомога людям похилого віку	8	10	1
10	Соціальний захист та соціальна допомога людям похилого віку	8	10	2
Усього годин		75	108	12

10. Методи навчання:

Загальні:

- **Словесні** методи навчання: евристична бесіда; акроматичне пояснення (індукція, дедукція, традукція), розповідь, лекція, інструктаж, робота з підручником.
- **Наочні** методи навчання: ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження.
- **Практичні** методи навчання: вправи, практичні й дослідні роботи.
- **Активні** методи навчання: сократівська бесіда, дискусія, кейс-стаді (метод ситуацій).
- **Методи інформаційно-телекомунікаційних технологій:** LMS (LearningManagementSystem) програмні додатки для адміністрування навчальних курсів в рамках дистанційного навчання (Classroom, Prometheus, Quizlet, Udemy, EdX, Coursera, Brainly, Khan Academy, СК-12). WhatsApp, Viber, Telegram.

За характером пізнавальної діяльності:

- *пояснювально-ілюстративний* (інформаційно-рецептивний) метод: викладач організує сприймання та усвідомлення учнями інформації, а студенти здійснюють сприймання (рецепцію), осмислення і запам'ятовування її;
- *репродуктивний*: викладач дає завдання, у процесі виконання якого студенти здобувають уміння застосовувати знання за зразком;
- *проблемного виконання*: викладач формулює проблему і вирішує її, студенти стежать за ходом творчого пошуку (студентам подається своєрідний еталон творчого мислення);
- *частково-пошуковий* (евристичний): викладач формулює проблему, поетапне вирішення якої здійснюють студенти під його керівництвом (при цьому відбувається поєднання репродуктивної та творчої діяльності студентів);
- *дослідницький*: викладач ставить перед студентами проблему, і ті вирішують її самостійно, висуваючи ідеї, перевіряючи їх, підбираючи для цього необхідні джерела інформації, прилади, матеріали тощо.

Методи навчання відповідно до програмних результатів:

ПРН 1 – навчальна дискусія; робота в малих групах, «займи позицію»;

ПРН 2 - лекція, навчальна дискусія, інструктаж; індивідуальні роботи, метод проектів; «коло ідей», «акваріум», «мозковий штурм», «метод Прес», «займи позицію», «навчаючись-учусь»; презентація;

ПРН 9 – лекція, проблемне навчання, портфоліо; робота в малих групах; демонстрація, презентація;

ПРН 10 – індивідуальні роботи, метод проектів; «коло ідей», «мозковий штурм», «метод Прес», «займи позицію», рольова гра, імітація, «ток-шоу»;

ПРН 11 - дерево рішень, асоціативний куц, таблиця «З-Х-Д», тричастинний щоденник, есе;

ПРН 12 – метод проектів; моделювання; «коло ідей», дискусія; проблемний виклад; дослідницький;

ПРН 13 – «коло ідей», «акваріум», «мозковий штурм», «метод Прес», «займи позицію», «навчаючись-учусь», «мікрофон», рольова гра, імітація, «ажурна пилка», «ток-шоу».

11. Методи контролю

- оцінка вирішення типових завдань;
- письмові контрольні роботи;
- усне опитування під час занять;

- оцінка рефератів по окремих розділах дисципліни з використанням монографічної і періодичної літератури;
- дистанційний контроль;
- іспит.

12. Розподіл балів, які отримують студенти. Іспит .

Поточне оцінювання та самостійна робота										Інд. наук-дослідне за- вдання	Підсум- ковий тест (ек- замен)	Сума балів
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2							
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	T 10	10	40	100
Поточний контроль												
3	3	4	4	4	4	4	4	4	4			
Контроль самостійної роботи												
1	1	2	1	1	1	1	1	1	2			

13. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцін- ка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
83–89	B	добре	
75–82	C		
68–74	D	задовільно	
60–67	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можли- вістю повторного скла- дання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дис- ципліни	не зараховано з обов'язковим повтор- ним вивченням дисцип- ліни

14. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ І ВМІНЬ:

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS
Відмінно	90–100	A

ставиться, якщо студент:

- ґрунтовно і повно відтворює вивчений матеріал;
- виявляє повне розуміння матеріалу, обґрунтовує свої думки, застосовує знання на практиці, наводить необхідні приклади не тільки за підручником, а й самостійно складені;
- викладає матеріал послідовно і правильно з точки зору норм літературної мови.
- вміє застосовувати його для вирішення конкретних професійних завдань.

Оцінка «відмінно» виставляється студентам, які засвоїли взаємозв'язок основних понять дисципліни і професії, яку вони набувають, виявили творчі здібності і використовують їх при вивченні навчально-програмного матеріалу. Відмінному рівню відповідає правильна й вичерпна відповідь на поставлене питання, в якій студент показав усебічне системне знання програмного матеріалу; засвоєння основної та додаткової літератури; чітке володіння понятійним апаратом, методами, методиками та інструментами, вивчення яких передбачено програмами дисциплін; уміння аргументувати своє ставлення до відповідних категорій, залежностей та явищ.

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS
Добре	83–89	B
	75–82	C

ставиться, якщо студент дає відповідь, що задовольняє тим же вимогам, що й оцінка “5”, але допускає деякі помилки, які сам виправляє після зауваження викладача, та поодинокі недоліки в послідовності викладу матеріалу і мовленнєвому оформленні.

Оцінка «дуже добре» (83–89 балів, B) – вище середнього рівня з кількома помилками – виставляється студентам, які повністю опанували навчально-програмний матеріал, успішно виконали завдання, передбачені програмою, засвоїли основну літературу, яка рекомендована програмою. Оцінка «добре» виставляється студентам, які показують систематичний характер знань з дисципліни і вміють самостійно поповнювати свої знання протягом всього навчання;

Оцінка «добре» (75–82 бали, C) – виставляється студентам, які опанували навчально-програмний матеріал, успішно виконали завдання, передбачені програмою, засвоїли основну літературу, яка рекомендована програмою; таким чином, робота студентами виконана, але з певною кількістю помилок.

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS
Задовільно	68–74	D
	60–67	E

ставиться, якщо студент виявляє знання і розуміння основних положень даної теми, але:

- відтворює матеріал не досить повно і допускає помилки у формулюванні правил;
- не вміє глибоко і переконливо обґрунтувати свої думки і відчуває труднощі під час добору прикладів;
- відтворює матеріал непослідовно і допускає помилки в мовленнєвому оформленні.

Оцінка «задовільно» (68–74 бали, D) – виставляється студентам, які знають основний навчально-програмний матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, виконують завдання непогано, але зі значною кількістю помилок, ознайомлені з основною літературою, яка рекомендована програмою. Задовільному рівню відповідає у цілому правильна відповідь на поставлене запитання (завдання), якщо студент показав достатній рівень знань з основного програмного матеріалу, але не спромігся переконливо аргументувати свою відповідь, помилився у використанні понятійного апарата, показав недостатні знання літературних джерел. Оцінка «задовільно» виставляється студентам, які допустили на екзамені помилки при виконанні екзаменаційних завдань, але під керівництвом викладача вони знаходять шляхи їх подолання.

Оцінка «достатньо» (60–67 балів, E) – виставляється студентам, які знають основний навчально-програмний матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії.

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS
Незадовільно з можливістю повторного складання	35–59	FX
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням	0–34	F

ставиться, якщо студент виявляє незнання більшої частини вивченого матеріалу відповідно розділу, допускає у формулюванні правил помилки, що спотворюють їх зміст, непослідовно і невпевнено викладає матеріал.

Форми поточного та підсумкового контролю успішності навчання.

Форми поточного контролю: усне опитування, письмове опитування.

Форма підсумкового контролю: іспит.

15. Питання на іспит

1. Поняття про геронтологію. Коротка історія її розвитку. Зв'язок між геронтологією й геронтопсихологією.
2. Об'єкт та предмет геронтопсихології.
3. Поняття про «пірамідальне» та «прямокутне» суспільство.
4. Соціальні установки та стереотипи стосовно людей похилого віку.
5. Поняття ейджизму та геронтофобії.
6. Основні закономірності геронтогенезу.
7. Характеристика періодів життя людей похилого віку: передстаречий, старечий, післястаречий та старезний вік.
8. Максимальна та нормальна тривалість життя людини. Середня та ймовірна тривалість життя населення. Фактори, що їх зумовлюють.
9. Теорії біологічного старіння.
10. Патологічне, біологічне та психологічне старіння.
11. Типи старіння: адаптивне та не адаптивне.
12. Поняття про життєву мудрість. Когнітивні властивості мудрості.
13. Модель мудрості Б. Балтеса.
14. Морфологічні зміни в людей похилого віку.
15. Особливості слуху в людини похилого віку.
16. Втрата зору в похилому віці. Пресбіопія, катаракта, глаукома, старечий міоз.
17. Вікові зміни смакової, нюхової, тактильної, температурної, больової, вестибулярної та вібраційної чутливості.
18. Особливості розвитку уваги людини похилого віку.
19. Особливості розвитку пам'яті людини похилого віку.
20. Мовленнєвий розвиток людини у похилому віці.
21. Творчі здібності людей похилого віку.
22. Причини зниження швидкості інтелектуальних операцій у похилому віці.
23. Об'єктивні та суб'єктивні фактори динаміки інтелектуальних функцій у похилому віці.
24. Чинники згасання інтелекту в похилому віці.
25. Феномен «останнього спаду».
26. Вплив стану здоров'я, хвороб та харчування на психофізіологічний розвиток людини похилого віку.
27. Загальна характеристика сенсорних змін у процесі старіння людини.
28. Особливості нюху людини похилого віку.
29. Нейронні зміни у старості.
30. Особливості нейронної системи людини похилого віку.
31. Іпохондрія, депресія та їх чинники у похилому віці.
32. Соціально-психологічні чинники депресії людини похилого віку.
33. Специфічні зміни емоційної сфери в старечому віці.
34. Фактори виникнення позитивних/негативних емоцій у старості.
35. Типи емоційного пристосування людини до старості.
36. Мотиваційні зміни на окремих періодах життя людини похилого віку.

37. Фактори розвитку мотиваційної сфери в старості.
38. Мотиваційні дефекти в похилому віці.
39. Онтогенетичні аспекти особистісного розвитку людини похилого віку – стабільність і зміни.
40. Умови розвитку Я-концепції в старості.
41. Складові Я-концепції в період старіння.
42. Особливості самооцінки людини похилого віку.
43. Теорія дисоціалізації.
44. Особистісні взаємини людини похилого віку.
45. Внутрішні конфлікти в період старіння.
46. Зміна соціального статусу людини похилого віку – вихід на пенсію.
47. Значення сім'ї для людини похилого віку.
48. Сімейні стосунки людини похилого віку.
49. Проблеми спілкування в похилому віці.
50. Особистість і здоров'я старих людей.
51. Психологічна та соціальна підтримка людей похилого віку.
52. Соціально-психологічні чинники щасливого старіння людини.
53. Задоволеність життям у старості.
54. Загальна характеристика соціальної ситуації розвитку особистості похилого віку.
55. Соціально-психологічні особливості старості як етапу онтогенезу особистості.
56. Причини звуження міжособистісних контактів у старості.
57. Проблема самотності у похилому віці.
58. Причини виникнення суїцидів у похилому віці.
59. Соціально-психологічна типологія осіб похилого віку та старіння.
60. Стратегії пристосування до старості (Д. Б. Бромлей).
61. Характеристика типів літніх людей (А. Качкин).
62. Характеристика типів старіння (К. Рошак).
63. Роль сімейних контактів в житті літньої людини.
64. Відносини осіб похилого віку з онуками.
65. Механізми адаптації й компенсації особистості в пізньому віці.
66. Способи психологічного захисту у літньому віці.
67. Афективна сфера на етапі геронтогенезу.
68. Особливості мотиваційної сфери осіб похилого віку.
69. Зміна мотивів у пенсіонерів.
70. Вікова динаміка розвитку мотивів у період пізньої дорослості і старості.
71. Вплив економічного стану на ступінь задоволеності життям у старості.
72. Мотивація сімейних відносин в період пізньої дорослості.
73. Мотивація подружніх відносин людей похилого віку.
74. Особливості пристосування літніх людей до психосоціальних умов старіння.
75. Особливості пристосування до вдівства у чоловіків і жінок.
76. Гендерні відмінності осіб похилого віку.
77. Особливості та тенденції чоловічого та жіночого старіння.

78. Гендерні відмінності саодиної старості.
79. Гендерні особливості сприйняття вікових змін жінками на етапі геронтогенезу.
80. Гендерні аспекти якості життя у осіб літнього і похилого віку.
81. Психопрофілактика передчасного старіння.
82. Адаптивне (продуктивне) старіння.
83. Довгожителі як соціально-психологічний феномен.
84. Проблеми догляду за людьми похилого віку в сім'ї.
85. Психологічна та медико-соціальна допомога літнім людям.
86. Психологічна допомога людям похилого віку в лікарнях, хоспісах, будинках пристарілих та вдома.
87. Страх смерті. Стадії процесу пристосування до думки про смерть.
88. Стадії передсмертних переживань.
89. Феномен посмертних переживань людини.
90. Проблема самогубства та евтаназії в старечому віці.

16. Методичне забезпечення

- навчальна програма дисципліни;
- робоча навчальна програма дисципліни;
- залікові матеріали;
- конспекти лекцій;
- інформаційно-методичне забезпечення практичних та семінарських занять;
- інформаційно-методичне забезпечення самостійної роботи студентів.

Рекомендована література

Основна:

1. Бочелюк В.Й. Геронтопсихологія [Текст]: навч. посіб. / В. Й. Бочелюк, О. А. Черепехіна . - Київ : КНТ, 2014. - 435 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія : підручник : у 2 т. Вид. 5-те, виправл. і допов. Львів : Апріорі, 2016. Т.2. 358 с.
3. Долинська Л. В. Геронтопсихологія. Практикум. Хрестоматія : навч. посібник / Л. В. Долинська; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – 2-ге вид., випр. та доп. – К.: Каравела, 2014. – 244 с.
4. Помиткін Е.О., Рибалка В.В. Геронтопсихологія навчання особистості похилого віку: посіб. / Помиткін Е.О., Рибалка В.В.; за ред. Рибалки В.В. — К.: Талком, 2020. — 184 с.
5. Рыбалка В. В. Теории личности в отечественной философии, психологии и педагогике: Пособие. Житомир: Издво ЖГУ им. И. Франка, 2015. 872 с.
6. Сидоренко О. Б. Практикум з вікової та педагогічної психології: навчальний посібник для студентів подвійних спеціальностей з психологією. Київ: Видво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 262 с.
7. Ушакова І. М. Геронтопсихологія: підручник / І.М. Ушакова. – Х.: НУЦЗУ, 2014.–236с.

Допоміжна:

1. Варій М.Й. Загальна психологія : підручник : у 2 т. / М.Й. Варій. – 5-те вид., виправл. і доповн. – Л.: Априорі, 2016. – Т.1. – 382 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія : підручник : у 2 т. / М.Й. Варій. – 5-те вид., виправл. і доповн. – Л.: Априорі, 2016. – Т.2. – 358 с.
3. Козлова О.А. Соціальна психологія особистості та спілкування : практикум для студентів спеціальності 6.030101 «Соціологія» / О.А. Козлова. – Харків: НТУ «ХТІ», 2017. – 172с.
4. Сахарова Т. Н. Геронтопсихологія: учебник с практикумом / Т. Н. Сахарова, Е. Г. Уманская, Н. А. Цветкова / под общ. ред. Т. Н. Сахаровой. – 2-е изд., доп. – Москва : МПГУ, 2016. – 352 с.